

Sexuální obtěžování mezi lidmi s hendikepem.

Při vzdělávání pracovníků a pracovníc v sociálních a zdravotních zařízeních se setkáváme s dotazy, co dělat, když se v jejich zařízení odehrává sexuální násilí mezi klienty a klientkami. Nevědí, jak postupovat. Oslovili jsme proto advokátní kancelář Frank Bold advokáti, s.r.o. a nechali si zpracovat postup.

Samotné zařízení, kde dochází k sexuálnímu násilí, je v občanskoprávní rovině odpovědné za způsobenou újmu, a proto by mělo aktivně zajistit předcházení takových situací (vzdělávání zaměstnanců/zaměstnankyň, klientů a klientek, stanovení jasných postupů např. v Protokolu sexuality apod.).

1.1. Trestní odpovědnost pachatele

Pachatelem je každý, kdo naplní znaky skutkové podstaty nějakého trestného činu. Trestní zákoník ovšem vymezuje podmínky, za kterých není pachatel trestně odpovědný.

Věk

Pachatel není vůbec trestně odpovědný, pokud se jedná o trestný čin spáchaný nejpozději v den jeho patnáctých narozenin. V době ode dne následujícího po dovršení 15 let až do posledního dne 17. roku života platí pro pachatele režim zákona o soudnictví ve věcech mládeže, tedy sice platí jiné, obvykle mírnější podmínky, ovšem ve věku mladistvých jsou již pachatelé trestně odpovědní.

Nepříčetnost a zmenšená nepřičetnost

Nemohl-li pachatel z důvodu duševní poruchy v době spáchání činu rozpoznat protiprávnost svého jednání a ovládat se, není trestně odpovědný tzv. pro nepřičetnost. V případě, že pachatel měl pouze sníženou schopnost rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo se ovládat, je zmenšeně přičetný. Tato zmenšená přičetnost může mít v konkrétním případě vliv na nižší závažnost činu nebo přímo na mírnější trest. To ale musí posoudit soud vždy v konkrétním případě.

Osoba s mentálním postižením ovšem může být také plně trestně odpovědná, vždy záleží na konkrétních okolnostech. Záležet přitom bude na jejím věku a především na povaze mentálního postižení. V případě fyzického postižení výjimka z trestní odpovědnosti pro nepřičetnost či zmenšenou přičetnost nepřichází v úvahu (pouze z titulu tělesného postižení).

2.1. Povinnosti sociálních a jiných pracovníků/pracovnic

Každý člověk má **povinnost tzv. generální prevence**, tedy musí si počínat s ohledem na okolnosti tak, aby nedošlo k újmě jiné osobě na zdraví, svobodě atd. Obdobná povinnost platí i v případě, kdy člověk nebezpečnou situaci buď vyvolal, nebo nad ní má kontrolu. V takovém případě musí zakročit, aby případné újme předešel.¹ V opačném případě pak u osoby, která újmu neodvrátila, ačkoliv mohla, může jít o jeden z předpokladů vzniku **povinnosti nahradit újmu**.

Povinnost překazít trestný čin (např. fyzicky zabránit nebo oznámit policii) platí pro všechny osoby bezpodmínečně. Je to tedy činnost, která může zabránit dokonání takového trestného činu. Pokud se jedná o sexuální obtěžování osoby s postižením jiné osoby s postižením, bude se výčet trestných činů, jejichž skutkové

¹ § 2900 a § 2901 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

podstaty osoby mohou naplnit, podobat výčtu v předchozích kapitolách². Z výčtu trestných činů povinnosti překažení týká znásilnění a pohlavního zneužití dítěte. Pokud se osoba nepokusí překazit tyto uvedené trestné činy, může být sama odpovědná za trestný čin nepřekažení trestného činu dle § 367 trestního zákoníku.

Dále platí **povinnost oznámit, že byl spáchán trestný čin**, avšak mezi vymezenými trestnými činy není ani jeden z činů uvedených v poznámce č. 2 pod čarou.

Nakonec je trestně odpovědná každá osoba, která pomáhá pachateli trestného činu k tomu, aby unikl trestnímu stíhání. Za takovou činnost (**nadržování**) hrozí této osobě trest až 4 roky odnětí svobody.

Výše uvedené povinnosti tak platí pro všechny osoby bez ohledu na to, zda jsou to sociální pracovníci či pracovníce.

Specifická situace je u dětí. Školy, školská zařízení a **poskytovatelé zdravotních služeb, popřípadě další zařízení určená pro děti**, jsou **povinni oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností** (resp. orgánu sociálně-právní ochrany dětí) skutečnosti, které nasvědčují tomu, **že jde o děti, na kterých byl spáchán trestný čin** ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je zde podezření ze spáchání takového činu.³

3.1. Dílčí závěr a doporučení pro pracovníky a pracovníce

Je zřejmé, že pokud sociální pracovníci záměrně neřeší situace sexuálního obtěžování, mohou se sami dopustit trestného činu, a to zejména v případě znásilnění, které ovšem nemusí znamenat pouze soulož pod hrozbou násilí, jak jsme uvedli výše. Za takový trestný čin jim hrozí trest až tři roky odnětí svobody. Rozhodně by tedy takovou situaci neměli podceňovat. V případě, kdy budou svědky sexuálního násilí apod., měli by **bezodkladně kontaktovat orgány činné v trestním řízení** (zejména Policie ČR), informovat je o všech skutečnostech, a to:

- 1) o koho se jedná,
- 2) jak situace probíhala,
- 3) jak se o ní dozvěděli,
- 4) jiné skutečnosti, které by mohli pomoci objasnit, zda se trestný čin stal či nikoliv.

V případě dětí je třeba **informovat také orgán sociálně-právní ochrany dětí**, ale pokud sociální pracovník již předal informaci, že se jedná o dítě mladší 18 let, policii, tak policie sama přivolá orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Jak jsme také uvedli výše, lze dovodit **odpovědnost daného zařízení za způsobenou újmu** konkrétní osobě, a to například pokud sociální pracovník opakovaně přehlíží i lehčí formy sexuálního obtěžování/zneužívání páchaného na znevýhodněné osobě s postižením. Takové situace doporučujeme **aktivně řešit** např. stanovením překážek pro potkávání se daných osob, přemístěním jedné z nich, odvedením, napomenutím apod. a těmto situacím aktivně předcházet (při podezření opět přemístěním osoby apod.). Daný sociální pracovník by měl vždy přinejmenším informovat o nastalé situaci svého nadřízeného. Odpovědnost by totiž byla především na straně daného zařízení.

Závěrem je třeba podotknout, že samotné zařízení, kde dochází k sexuálnímu násilí, je v občanskoprávní rovině odpovědné za způsobenou újmu, a proto by mělo aktivně zajistit předcházení takových situací (vzdělávání zaměstnanců, klientů a klientek, stanovení jasných postupů apod.).

² Ustanovení § 185 trestního zákoníku - znásilnění, Ustanovení § 186 trestního zákoníku - sexuální nátlak, Ustanovení § 187 trestního zákoníku - pohlavní zneužití, Ustanovení § 189 trestního zákoníku - kuplířství, Ustanovení § 202 trestního zákoníku - svádění k pohlavnímu styku, Ustanovení § 201 trestního zákoníku - ohrožování výchovy dítěte

³ § 6 a § 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí